

SZERBEK AZ 1526. ÉVI MOHÁCSI CSATÁBAN

Az idén emlékezünk meg Teleki gróf, magyar miniszterelnök tragikus halálának 60. évfordulójáról. E tragikus esemény közvetlen indítéka a Jugoszlávia ellen irányuló 1941. április 2-án elfogadott német–magyar terv volt, mellyel megszügték a Jugoszlávia és Magyarország közötti örökbarátsági és békeszerződést. Öngyilkossága előtt Teleki Horthy Miklóshoz, Magyarország régenséhez címzett búcsúlevelet hagyott hátra. Ebben a többi között ez áll: Szószegők lettünk – gyávaságból – megszügtük a szerződést, amelyet a mohácsi beszéd alapján kötöttünk. A nemzet érzi, hogy mi odadoztuk becsületét.

Tudniillik, Teleki gróf búcsúlevelében emlékeztette Horthyt a mohácsi csata 400. évfordulója alkalmából mondott beszédére, mely csatában a szerbek és a magyarok szembeszegültek a közös ellenséggel, a törökkel. Beszédében Horthy külön hangsúlyozta, hogy a mohácsi csata idején született szerb–magyar barátságot négy évszázad után fel kellene újítani. A fentiek kapcsán Teleki gróf hangsúlyozta, hogy az örökbarátsági szerződés a két népnek a távoli 1526. évi együvé tartozásának hagyományából ered. A mohácsi csata sorsdöntő jelentőségű volt nemcsak a szerbek és a magyarok, hanem a tágabb értelemben vett közép-európai térség számára is. A keresztény sereg katasztrofális veresége a török hódítók előtt megnyitotta a kapukat a Közép-Európába való behatolás előtt.

A szerb–magyar barátság és együttműködés hagyományainak a szálai jóval a mohácsi vész előttre vezethetők vissza. A 11. században a magyar nemesek soraiban emlegetik Videt, a bácskai zsupánt, valamint Ilija és Radovan bánáti nemeseket.

A szerbek és a magyarok kapcsolatai egész szorosak voltak II. Géza (1141–1161) magyar királynak, II. Béla király fiának az idejében. Akkor a kiskorú király nevében Belus, Ilona anyakirálynő, testvére, a raškai I. Uroš szerb fejedelem fia uralkodott Magyarországon.

II. Géza uralkodásának kezdetén először bánná, majd 1146-ban Magyarország nádorává nevezte ki Belust.

Amikor Henrik osztrák örgróf legyőzésével elhárította a német veszélyt, Belus Magyarország legbefolyásosabb személyisége lett. Így amikor a raškai fejedelem, II. Uroš, Belus testvére lerázta Bizánc fennhatóságát, és harcokba bonyolódott vele, a magyar sereg a segítségére sietett. A háborús összecsapások 1149-ben kezdődtek, és a következő évben tetőztek, amikor I. Mánuel

Komnénosz nagy sereget szervezett és vezetett Raška ellen. A magyar sereg, amelyben a magyarokon kívül szerbek is szolgáltak, átkelt a Dunán, és Braničevónál, Nyugat-Szerbiában egyesült a szerb hadakkal. A Tara patakánál, a Kolubara mellékágánál nagy csata kezdődött, amelyben a jelentős túlerővel bíró bizánci katonaság győzött. A magyar sereg visszavonult a Dunán túlra, majd 1151-ben sikerült legyőznie a bizánciakat. II. Géza után Ilona és Béla még két fia: II. László és IV. István uralkodott Magyarországon.

A szerb–magyar jószomszédi viszonyok kialakulásához nagyban hozzájárult az első szerb érsek, Sava Nemanjić (Szent Sava) és II. András magyar király.

Amikor a két ország viszonya feszültté vált, mert Szerbia királysággá kiáltotta ki magát, és ezt Magyarország ellenezte, Sava Nemanjić diplomáciai látogatást tett a magyar királynál. Látogatásának és az 1220. évi tárgyalásoknak az eredménye egy szerb–magyar egyezmény lett. Erről Sava életrajzírója, Domentijan feljegyezte: „Megegyezett a magyar király a főurakkal, hogy eleget tesznek kérésének, és békében élnek a szerb királlyal.”

A két királyság jószomszédi viszonyának a helyreállítása jó hatással volt a Magyarországon élő, a Szent Sava-féle ortodox egyházban tömörülő szerbek helyzetére. Sava Nemanjić törekvéseinek eredményeként az egyezmény megkötése után pár évvel már a pannon Duna mentén is létrejöttek az első Szent Sava-kolostorok.

Jelisaveta Kotromanić, azaz Kotromanics Erzsébet, I. Lajos magyar király (1342–1382) felesége, II. Tvrtko boszniai király lánya Felső-Magyarországon kapott birtokokat. Feljegyezték, hogy birtokain szerbek is éltek. I. Lajos 1382-ben bekövetkezett halálától 1386-ig, haláláig ő uralkodott Magyarországon.

Amikor a török egymás után foglalta el a szerb földeket, a lakosság egyre inkább a Kárpát-medence felé kezdett húzódni. Az egyszerű néppel az arisztokrácia is útra kelt. Az uralkodóházak tagjai és a főurak a magyar királyok hívására pannon vidékekre jöttek, hogy erősítsék a török elleni védvonalakat. A magyar királyok ezért birtokokat adományoztak nekik, s a menekült szerb lakosság ezeken a birtokokon húzódott meg.

A Kárpát-medencébe települő első főurak között volt DMITAR Mrnjavčević, Vukašin király fia, Marko királyfi testvére. Ő Zsigmond király hívására 1404-ben telepedett le Magyarországon. Világosvár birtokot kapta meg Aradtól északkeletre, Zaránd vármegyében. A török udvarban végzett sikeres diplomáciai szolgálatának elismerésül Zaránd vármegye főispánja lett.

Zsigmond királytól nagy magyarországi birtokokat kapott Stefan Lazarević szerb despota is, aki a despota (fejedelem) címet 1402-ben kapta a bizánci császártól, miután az angorai csatában lerázta a török vazallusságot. Amikor visszatért Szerbiába, úgy döntött, hogy a török elleni harcban a keresztény Európára, elsősorban Magyarországra fog támaszkodni. A magyar király ebbe bele is egyezett, mert déli határai neki is komoly veszélyben voltak.

Az 1404-ben megkötött szerződés értelmében Stefan despota hatalmas birtokokat kapott Zsigmond királytól. Habár vazallusa volt a magyar királynak, Stefan despota az ország egyik legtekintélyesebb főura lett, s birtokain szinte szuverén jogokat gyakorolt. Neki ezért ugyanakkora bandériumot kellett felállítania, mint magának a királynak.

Stefan Lazarević élete alkonyán, 1426-ban Tatán Zsigmond magyar királlyal szerződést kötött, mely kivételes jelentőségű volt mindkét államra nézve. A két uralkodó tudta, hogy csak egyesült erővel szállhatnak szembe a török erőkkel. Stefan Lazarević despota utódja Brankovics György lett.

Stefan Lazarević halála után, 1427-ben a szerb fejedelmi trónt Brankovics György foglalta el, aki a magyar királytól kapta a fejedelmi címet és hozzá nagy birtokokat. Stefan despotához hasonlóan Brankovics György birtokai val Magyarországon megteremtette a szerb nemességet.

A szerb fejedelemség bukása után, 1465-ben Vuk, Brankovics György unokája telepedett Magyarországra. Neki Mátyás király adományozta a despota címet, és Szerémségben kapott tőle birtokokat Kupinovo székhellyel. Halála után egészen 1503-ig Stefan Branković fiai, Dorde és Jovan viselik a fejedelmi címet. A mohácsi csata idejéig még számos szerb despota kapott dél-magyarországi birtokokat a magyar királyoktól. Ezek Stefan Berislavić, Stefan Štiljanović, Radić Božić és Pavle Bakić voltak.

Az elit arisztokrácián kívül a szerb nemes urak is kaptak birtokokat a magyar királyoktól. Ezek közül kiemelkedik Brankovics György első embere, Radić Postupović, aki Észak-Bánátban kapott birtokokat.

Abban a csaknem egy évszázadban, amely a szerb fejedelemség bukása és a Maros mentének a török általi elfoglalása között telt el, ezen a vidéken a Jakšić hercegi család uralkodott. A családnak kiterjedt rokoni kapcsolatai voltak az orosz cári, a szerb fejedelmi, a moldvai hercegi, a horvát báni és az olasz főúri családokban.

Miloš Belmužević vajda a 15. századi szerb nemesek egyik legtekintélyesebbje. Stefan Lazarević és Brankovics György szerb despoták idejében kitűnt főúri család leszármazottja. Először Felső-Magyarországon voltak birtokai, majd áttelepedett a Maros mentére, a török területek közelébe, hogy a többi szerb főúrhoz hasonlóan időnként betörjön a leigázott Szerbiába, és Pannonalföldi birtokaira költöztesse az ottani lakosságot.

A nemességgel együtt az egyszerű szerb nép is folyamatosan költözött a Kárpát-medencébe. Nagy területen szóródtak szét, de legfőképpen Dél-Magyarországon telepedtek meg. A szerbek létszámáról legjobban az a levél tanúskodik, amelyet Mátyás király 1483-ban intézett a római pápához. Ebben a levélben az áll, hogy csak az utóbbi négy évben 200 000 „rác” telepedett le királyságában.

És most kanyarodjunk vissza témánkhoz, a szerbeknek az 1526. évi mohácsi csatában való részvételéhez.

A 15. század végére a török már csaknem az egész Balkán-félszigetet elfoglalta, csak az északi, a Magyar Királysághoz tartozó részei voltak szabadok. Miután Nándorfehérvár elesett, megnyílt az út a török előtt Közép-Európa felé.

A csata két szerb főszereplője a magyar seregben Radić Božić és Pavle Bakić volt saját katonasággal.

Radić Božić, a későbbi despota, 1500-ban telepedett át Magyarországra egy olyan alakulattal, amelyben szerbek voltak a katonák. Több Duna menti csatában vett részt, 1522-ben pedig a csajkáskerületi hajóraj parancsnoka lett pétervárad székével. Ugyanebben az évben nagy győzelmet aratott a Bosznia felől érkező török sereg felett. IV. Lajos magyar király nagyra becsülte.

Pavle Bakićnak szülőföldjén, Sumadijában nagy birtokai voltak, mintegy ötven falu. Az egyik legtekintélyesebb szerb főúr volt. A közös ellenség elleni harcban a 16. század húszas éveiben Tomori érsek révén kapcsolatba lépett II. Lajos királlyal. Amikor megtudta, hogy Szulejmán szultán nagy sereget gyűjt Magyarország ellen, 1526 elején testvéreivel és hozzátartozóikkal együtt áttelepedett Magyarországra. Több birtokot kapott, székhelye pedig a Kis-Kárpátokban, Oštrý Kameňban volt.

II. Szulejmán szultán 1526 júliusában 100 000 katonával indult el Belgrádból a Duna jobb partján, majd Eszéknél hidat építtetett, átkelt a Dráván, és észak felé indult. A magyar sereg II. Lajos vezetésével a mohácsi mezőn várta be. A magyar seregben volt Radić Božić és Pavle Bakić szerb vajda is.

Bakić és Božić azt javasolta Lajos királynak, hogy a mohácsi mezőn szekeréből állíttasson fel fedezéket, így várják be a törököt. Végül mégis Tomori érsek javaslata kerekedett felül, hogy azonnal támadjanak. A magyar sereg 1526. augusztus 19-én nagy vereséget szenvedett. A harminc-egynéhány ezer katonából alig néhány ezer maradt életben. Maga a király menekülés közben a megáradt Csele patakba fulladt.

Radić Božićnak ebben a helyzetben sikerült megőriznie a csajkáskerületi hajórajt, és segítségével sok menekült mentett meg, a töröknek viszont visszavonulásakor különösen Titelnél nagy veszteségeket okozott.

Pavle Bakić szintén folytatta a török elleni harcot, többször akadályozta az ellenséges sereg Bécs felé nyomulását. Különösen Bécs védelmében tűnt ki 1529-ben, amikor a hidakat blokkolta. Bécs védelmének hőse lett, mert katonáinak köszönhetően szűnt meg a török ostromzár.

A mohácsi csata után a török még néhány hadjáratot indított Buda és Bécs ellen. Betöréseik feltartóztatásában különösen Pavle Bakić tűnt ki, akinek sikerült megvédenie az ostromlott Pannonhalmát. A kereszténység megvédéséért tett szolgálataiért Bakić VII. Kelemen pápától megszentelt zászlót kapott.

Ahogy a fentiekből is kitűnik a szerb–magyar kapcsolatokat fél évezreden keresztül, a 11. századtól az 1526. évi mohácsi csatáig, a barátság és a közös ellenséggel szembeni harc jellemezte, ami a következő évszázadokban is folytatódott.

ÖSSZEFOGLALÓ

Teleki gróf, a szerb–magyar barátság lelkes híve, akinek tragikus haláláról 60. évfordulója kapcsán most emlékezünk (a Horthy Miklós régenshez a Jugoszlávia és Magyarország közötti örökbarátsági és békeszerződés megszegése miatt intézett) búcsúlevelében külön kiemelte az 1526. évi mohácsi csatát, amikor a szerbek és a magyarok együtt harcoltak a török ellen. A két nép kapcsolatai mélyek, már a 11. században meggyökeresedtek.

A szerb–magyar kapcsolatokban kiemelt hely illeti meg Belust, a raškai szerb fejedelem, I. Uroš fiát, Ilona királynő testvérét, aki II. Béla király halála után a kiskorú II. Géza nevében uralkodott Magyarországon. A szerb–magyar kapcsolatok válságosra fordulásakor különösen fontos volt az a barátsági egyezmény, amelyet testvéreinek, Stefan Prvovenčaninak (Elsőkoronázott István) a nevében Sava Nemanjić érsek kötött 1220-ban II. András magyar királlyal. A 14. század második felében a magyar udvarban kiemelkedő szerepet

játszott Kotromanics Erzsébet, aki férjének, I. Lajosnak a halála után néhány évig kormányozta Magyarországot.

Miután a szerb földek török fennhatóság alá kerültek, a magyar királyok hívására sok szerb nemes ment Magyarországra, sokan birtokokat is kaptak. Mindenekelőtt Stefan Lazarević despotát kell említeni, aki a Zsigmond királlyal kötött szerződés alapján nagy magyarországi birtokokat kapott, melyeket azután Brankovics György örökölt. D Mitar Mrnjavčević Zaránd vármegyében, Radić Postupović, a Jakšić testvérek, Miloš Belmužević a Maros mentén és Bánáthban, Đorđe és Jovan Branković Szerémségben kapott birtokokat – ez utóbbiak despota címet is.

Magyarországra egész idő alatt költöztek szerbek. Migrációjuk intenzitásáról tanúskodik az az adat, hogy 1479 és 1483 között kb. 200 ezer szerb telepedett le a Magyar Királyságban.

A mohácsi csatában a magyarok oldalán szerbek is harcoltak. Radić Božić és Pavle Bakić vezette őket. A győzelem után a török Bécs ellen indult, megállításában nagy szerepet játszottak a szerbek Radić Božić és Pavle Bakić vezetésével.

A mohácsi csata után folytatódott a szerbek és a magyarok közös harca a török hódító ellen.

IRODALOM

- David A.: Mostovi uzajamnosti. Novi Sad, 1977
Dinić D.: Sremski Brankovići, Istraživanje IV. Novi Sad, 1975
Ivić A.: Istorija Srba u Vojvodini. Od najstarijih vremena do osnivanja Potisko-pomoriske granice 1703. Novi Sad, 1929
Ivić A.: Istorija Srba u Ugarskoj (1459–1690). Zagreb, 1914
Istorija srpskog naroda I. Od najstarijih vremena do Maričke bitke 1371. Beograd, 1981
Istorija srpskog naroda II. Doba borbi za očuvanje i obnovu države. Beograd, 1982
Jiriček K.: Istorija Srba. Prva knjiga, do 1537. godine (Politička istorija). Drugo, ispravljeno i dopunjeno izdanje. Beograd, 1978
Lemajić N.: Porodica Belmužević, Istraživanje 13. Novi Sad, 1990
Popović D. J.: Srbi u Vojvodini. Od najstarijih vremena do Karlovačkog mira 1699. Novi Sad, 1957
V. Vinaver: Jugoslavija i Madarska 1918–1933, Beograd 1971
Vojvodina I., Od najstarijeg vremena do Velike seobe. Novi Sad, 1939